

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Ενότητα 7: Εφαρμογή της Εκπαίδευσης για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EDC/HRE) στη διδασκαλία της Ιστορίας
Χριστίνα Χατζησωτηρίου και Παναγιώτης Αγγελίδης

Εισαγωγή

Η διδασκαλία της ιστορίας είναι ζωτικής σημασίας για τις νέες γενιές, διότι παρέχει σε όλα τα παιδιά την ευκαιρία να ταξιδέψουν πίσω στο χρόνο, να μάθουν από τα γεγονότα του παρελθόντος και να αναπτύξουν την ικανότητα για καλύτερη κατανόηση και αξιολόγηση της τρέχουσας κοινωνικοπολιτικής κατάστασης (Johnson, 2016). Η ιστορία έχει συνδεθεί με τον χρόνο και τον άξονα του χρόνου: το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Έτσι, υπ' αυτή την έννοια, η ιστορία είναι η επιστήμη του χρόνου (Bloch, 1994). Το παρελθόν θεωρείται ένα γραπτό «προϊόν» που έχουν δημιουργήσει οι άνθρωποι του παρόντος. Πρόκειται για ένα «προϊόν» που θα πρέπει να αναπαράγεται, να ερμηνεύεται εκ νέου και να υποβάλλεται σε διαρκή αναστοχασμό και αναθεωρήσεις.

Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό να γίνει η διασύνδεση μεταξύ του μαθήματος της Ιστορίας και της διδασκαλίας της με την προώθηση της Εκπαίδευσης για τη Δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη, την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EDC/HRE) και τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (ΔΕ). Για τον σκοπό αυτό, το παρόν κείμενο επικεντρώνεται στην ανάλυση συγκεκριμένων δημιουργικών παιδαγωγικών στρατηγικών και πρακτικών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους/τις εκπαιδευτικούς, ώστε να επιτευχθεί η κριτική εξέταση βασικών εννοιών που σχετίζονται με την Εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη, τον Δημοκρατικό Πολιτισμό και τον

Διαπολιτισμικό Διάλογο μέσω της μελέτης της Ιστορίας. Αρχικά, η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να συζητήσει τις προκλήσεις που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν οι εκπαιδευτικοί, κατά την εφαρμογή της Εκπαίδευσης για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του πολίτη, της Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα και της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης στο μάθημα της Ιστορίας. Στο πλαίσιο αυτών των προκλήσεων, ανοίγει η συζήτηση σχετικά με το είδος των πολιτών που πρέπει να προσπαθούμε να διαμορφώσουμε μέσω της διδασκαλίας της Ιστορίας. Τέλος, θα εξετάσουμε τους τρόπους με τους οποίους πρέπει να διδάσκουμε Ιστορία, για να προωθήσουμε αποτελεσματικά την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Προκλήσεις κατά την εφαρμογή της Εκπαίδευσης για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη διδασκαλία της Ιστορίας

Αδιαμφισβήτητα, η διδασκαλία της Ιστορίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τόπος διεξαγωγής διαλόγου, αλλά και ως εργαλείο για την οικοδόμηση της ειρήνης, για τη συμφιλίωση σε περίπτωση συγκρούσεων, τον σεβασμό της διαφορετικότητας, την επίτευξη αμοιβαίας κατανόησης και ενσυναίσθησης και τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Klerides, 2016; Klerides & Zembylas, 2017; VV. AA., 2016). Αν και η Ιστορία διδάσκεται στο παρόν, εφαρμόζεται στα σχολικά προγράμματα σπουδών, προκειμένου να επιτευχθεί μια μάλλον γραμμική διασύνδεση μεταξύ του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος (Nordgren, 2017). Η Ιστορία είναι μια διαδικασία κατανόησης του παρελθόντος και ένα πεδίο διαρκούς αλληλεπίδρασης μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος (Carr, 2015). Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος, για τον οποίο η διδακτική της Ιστορίας αποτελεί μεγάλη πρόκληση για το εκπαιδευτικό μας σύστημα και τους/τις εκπαιδευτικούς μας: πολλά ευρωπαϊκά –και όχι μόνο– εκπαιδευτικά συστήματα διέπονται

από μια εθνικιστική τάση στη διδασκαλία της Ιστορίας, η οποία οδηγεί στην ερμηνεία (ή παρερμηνεία) των κοινωνικών φαινομένων μέσα από τον φακό του έθνους-κράτους: ως αποτέλεσμα παραγνωρίζονται άλλες “στοιβάδες” της κοινωνίας (Nordgren, 2016· 2017).

Στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και του κόσμου, οι εκπαιδευτικές πολιτικές και τα σχολικά προγράμματα σπουδών τοποθετούν το μάθημα της Ιστορίας κάτω από την ομπρέλα της «εθνικής Ιστορίας», προωθώντας έναν λόγο (=discourse) «εξαγνισμού» και «δικαιολόγησης» των εθνικών αγώνων (Poulsen, 2013). Τέτοιες πολιτικές και προγράμματα σπουδών προωθούν τις κυρίαρχες ιδεολογίες, παρέχοντας αφηγήσεις και ερμηνείες γεγονότων και φαινομένων που βασίζονται μόνο στα «επιθυμητά» στοιχεία του παρελθόντος. Έτσι, η σχολική ιστορία παρουσιάζεται ως μοναδική, «αδιαμφισβήτητη αλήθεια» (Yogev, 2013· Lauritzen & Nodeland, 2017). Μέσα από το παραπάνω –και ορισμένα άλλα– επιχειρήματα, ενισχύεται η άποψη υπέρ της αναμόρφωσης των υπαρχουσών δομών του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Ως εκ τούτου, πρέπει να αναθεωρηθεί από διαφορετική σκοπιά η θέση της σχολικής Ιστορίας ως στοιχείου που διαμορφώνει την εθνική ταυτότητα (Klerides, 2016). Για τον σκοπό αυτό, είναι σημαντικό να αναστοχαστούμε πάνω στο είδος/τύπο των πολιτών που πρέπει να προσπαθήσουμε να διαμορφώσουμε μέσω της διδασκαλίας της Ιστορίας –μεταξύ άλλων. Αυτό είναι το θέμα της επόμενης υποενότητας.

Τι είδους πολίτες πρέπει να προωθήσει η διδασκαλία της Ιστορίας;

Η διδασκαλία της Ιστορίας θεωρείται ο «μηχανισμός» που διαμορφώνει το είδος του πολίτη που επιθυμεί να έχει ένα κράτος. Ταυτόχρονα, σε πολλές χώρες του κόσμου, θεωρείται συχνά ένα «όχημα» για την οικοδόμηση της εθνικής ταυτότητας και του αισθήματος του «ανήκειν» στο «έθνος-κράτος» (Yogev, 2013; Grim, 2017). Ωστόσο,

πολλοί μελετητές/τριες και ακαδημαϊκοί, ανά τον κόσμο, υποστηρίζουν ότι τα εκπαιδευτικά μας συστήματα, γενικά, και η διδασκαλία της Ιστορίας, ειδικότερα, θα πρέπει να εξισορροπήσουν αυτήν την αίσθηση ιστορικής συνέχειας και εθνικής “καθαρότητας”, διαμορφώνοντας μαθητές/τριες που θα αισθάνονται πολίτες του κόσμου/παγκόσμιοι πολίτες. Σύμφωνα με τον Mutluer (2013), είναι εξαιρετικά σημαντική η αντικατάσταση του όρου «εθνική ταυτότητα» από τους όρους «παγκόσμια ταυτότητα», «πολιτικές ελευθερίες» και «διατήρηση της δημοκρατίας» στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Ιστορίας.

Με βάση τα παραπάνω, προκύπτει το ακόλουθο δίλημμα: πρέπει η διδασκαλία της Ιστορίας να προσβλέπει στην ανάπτυξη πολιτών, οι οποίοι είναι «πιστοί», «συμμορφωμένοι» και «παθητικοί» απέναντι στο «έθνος-κράτος»; ή πρέπει να καλλιεργεί δεξιότητες για μια ενεργή ιδιότητα του πολίτη, όπως η κριτική επεξεργασία πληροφοριών, η παρατήρηση και η αμφισβήτηση της αξιοπιστίας των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, των διαδικτυακών πληροφοριών ή ακόμη και των αφηγήσεων των ίδιων των ιστορικών (Haydn, 2012); Αν και θεωρητικά, ένα τέτοιο δίλημμα μπορεί εύκολα να απαντηθεί, η έρευνα δείχνει ότι υπάρχει σημαντικό χάσμα μεταξύ θεωρίας, πολιτικών και πράξης: αν και στην πλειονότητα τους οι πρακτικές εκπαιδευτικής πολιτικής σε όλη την Ευρώπη αποσκοπούν στην ανάπτυξη πολιτών που έχουν τις δεξιότητες, ώστε να λειτουργούν παραγωγικά μέσα στις σύγχρονες παγκοσμιοποιημένες κοινωνίες, η διδασκαλία της Ιστορίας φαίνεται να αποτελεί εξαίρεση (Σολωμού, Χατζησωτηρίου & Αντωνίου, 2019).

Ποιοι πρέπει να είναι οι στόχοι της διδασκαλίας της Ιστορίας σε σχέση με την Εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα;

Στο πλαίσιο της προαναφερθείσας συζήτησης, αποδείχθηκε πως απότερος στόχος της διδασκαλίας της Ιστορίας πρέπει να είναι η καλλιέργεια της ενεργού συμμετοχής στα

κοινά (Σολωμού, Χατζησωτηρίου & Αντωνίου, 2019). Αυτό σημαίνει πως πρέπει να ενδυναμώσει όλους τους ανθρώπους, ώστε να αναλάβουν ενεργό συμμετοχικό ρόλο στην κοινωνία στο μέλλον. Η έννοια της ενεργού ιδιότητας του πολίτη δίνει μεγαλύτερη έμφαση στις ευθύνες των πολιτών (π.χ. η ευθύνη για τον σεβασμό και τη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) απ' ότι στα δικαιώματά τους. Η ενεργός ιδιότητα του πολίτη, δηλαδή, βασίζεται στην ιδέα της ενεργού συμμετοχής, προωθώντας το αίσθημα της συμμετοχής σε μια κοινότητα. Η ενεργός συμμετοχή στα κοινά έχει, επίσης, κανονιστική αξία, καθώς συνήθως αναφέρεται σε συμμετοχή που απαιτεί σεβασμό απέναντι στους άλλους και δεν αντιβαίνει στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία (Hoskins, 2014).

Επιπλέον, η διδασκαλία της Ιστορίας πρέπει να αποσκοπεί στην προώθηση διαπολιτισμικών ικανοτήτων, οι οποίες μπορούν να βασίζονται στη γνώση των διαφόρων κοινωνικοπολιτισμικών εξελίξεων, στην ικανότητα κατανόησης και ερμηνείας της πολιτισμικής πολυμορφίας και των διακυμάνσεών της, καθώς και στην ικανότητα των πολιτών να αναστοχάζονται πάνω σε προσωπικές αξίες, πεποιθήσεις και στάσεις και να τις τροποποιούν αναλόγως (Nordgren, 2017). Τέλος, η Ιστορία, ως αντικείμενο του σχολικού προγράμματος σπουδών, θα πρέπει να στοχεύει στην καλλιέργεια στάσεων κατά του ρατσισμού και των κοινωνικών διακρίσεων, αλλά και στην καλλιέργεια θετικών συμπεριφορών των πολιτών για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Λεοντσίνης, 2007). Ωστόσο, κατά τη διδασκαλία της Ιστορίας δεν πρέπει να εξιδανικεύουμε την ειρηνική και αρμονική συνύπαρξη ή να αποκρύπτουμε συγκρούσεις/εντάσεις, π.χ. μεταξύ ιθαγενών και αλλογενών, μεταξύ παράδοσης και αλλαγής, μεταξύ γηγενών και μεταναστών (Nordgren, 2016; 2017). Δεδομένου ότι το παρελθόν είναι πολύ περίπλοκο, δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για την προώθηση των ηθών και της ηθικής.

Ιστορικός γραμματισμός με σκοπό την Εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Προκειμένου να προωθήσουμε την Εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα μέσω της διδασκαλίας της Ιστορίας, θα πρέπει να προωθήσουμε τον ιστορικό γραμματισμό. Ο ιστορικός γραμματισμός ενδυναμώνει τους μαθητές/τριες και τους καθιστά ικανούς/ες να αναζητούν, να επιλέγουν, να εξετάζουν κριτικά, να δικαιολογούν, να συσχετίζουν, να αξιολογούν, να συνθέτουν και να μεταδίδουν αποτελεσματικά ιστορικές πληροφορίες. Ο ιστορικός γραμματισμός ασχολείται με τη μελέτη της Ιστορίας σε σχέση με την κοινωνική της χρησιμότητα και διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στην συνολική ανάπτυξη του ατόμου, αλλά και στη διαμόρφωση των ικανοτήτων των πολιτών (Σολωμού, Χατζήσωτηρίου & Αντωνίου, 2019). Ως εκ τούτου, ο ιστορικός γραμματισμός βοηθά τα άτομα να αναπτύξουν τις ικανότητες κριτικής σκέψης και κατανόησης του σύγχρονου κόσμου, ώστε να μπορέσουν να αυτοπροσδιοριστούν μέσα σε αυτόν τον κόσμο.

Σήμερα, η καλλιέργεια του ιστορικού γραμματισμού θεωρείται επιτακτική ανάγκη, προκειμένου να μπορέσουν οι μαθητές/τριες να συνειδητοποιήσουν τη σημασία των ιστορικών γεγονότων και να αναπτύξουν την ικανότητά τους να σκέφτονται κριτικά, μετά από δική τους έρευνα σε σχετικές πηγές. Ο ιστορικός γραμματισμός βασίζεται στην πολυπρισματικότητα· αυτό σημαίνει ότι εμείς, ως εκπαιδευτικοί, πρέπει να ενθαρρύνουμε τους μαθητές/τριες μας να κατασκευάζουν ιστορικές αφηγήσεις, υιοθετώντας διαφορετικές οπτικές γωνίες, να κατανοούν την ιστορική γλώσσα και να συσχετίζουν το παρόν με το

ιστορικό παρελθόν (Σολωμού, Χατζησωτηρίου & Αντωνίου, 2019). Ο ιστορικός γραμματισμός είναι ένα “πολυεργαλείο” για την προσαρμογή της μάθησης στην συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνία μας, καθώς συνδυάζει τη γνώση του παρελθόντος και τις ιστορικές έννοιες με τον ιστορικό αναστοχασμό, κάτι που καθιστά τα άτομα ικανά να κατανοούν και να συσχετίζουν ιστορικά γεγονότα μεταξύ τους. Επιπλέον, συμβάλλει στην ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης, η οποία με τη σειρά της βοηθά στην κατανόηση και την ερμηνεία των ανθρώπινων δράσεων, με στόχο να μάθουν οι μαθητές/τριες να διαχειρίζονται πιο υπεύθυνα όσα συμβαίνουν. Ως εκ τούτου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, ακριβώς επειδή επιτρέπει την κριτική αναθεώρηση, την κατανόηση και την αποδοχή της ιστορικής και κοινωνικοπολιτισμικής πολυμορφίας, ο ιστορικός γραμματισμός λειτουργεί σαν “σκαλοπάτι” για την προώθηση της Εκπαίδευσης για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα μέσω της διδασκαλίας της Ιστορίας..

Με ποιους τρόπους πρέπει να διδάσκουμε Ιστορία για την προώθηση της Εκπαίδευσης για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα;

Σύμφωνα με τον Σμυρναίο (2013), η διδασκαλία της Ιστορίας έχει μάλλον διεπιστημονικό χαρακτήρα και καθιερώθηκε ως ξεχωριστό επιστημονικό πεδίο στη δεκαετία του '80 περίπου. Η διδασκαλία της Ιστορίας απαιτούσε τη μετάβαση από την ακαδημαϊκή Ιστορία στη σχολική της εκδοχή, η οποία να είναι κατάλληλη για διδασκαλία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Για τους σκοπούς της ανάπτυξης προγραμμάτων σπουδών Ιστορίας, η Ιστορία των «ιστορικών» έπρεπε να αναμορφωθεί, να αναπλαισιωθεί και να τροποποιηθεί. Προκειμένου να προωθήσουν την Εκπαίδευση για τη

δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τα προγράμματα σπουδών της Ιστορίας θα πρέπει να διάκινται ευνοϊκά απέναντι στη μάθηση που βασίζεται στην έρευνα και να συμπεριλαμβάνουν τα διάφορα είδη γνώσης: τη δηλωτική (γνώση του περιεχομένου, γνώση που περιγράφει και εξηγεί) και τη διαδικαστική γνώση (γνώση του τρόπου, η οποία οδηγεί σε εξελιγμένες, ορθολογικές και αποτελεσματικές πράξεις) (Σαλβαράς, 1996). Επομένως, το περιεχόμενο και η διάταξή του, οι στόχοι, οι διδακτικές μεθοδολογίες και οι παιδαγωγικές προκλήσεις θα πρέπει να αποτελούν το κύριο μέλημά μας.

Προκειμένου να προωθηθούν οι στόχοι της Εκπαίδευσης για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η διδασκαλία της Ιστορίας πρέπει να αποστασιοποιηθεί από τον παραδοσιακό της χαρακτήρα και να “κινηθεί” σε πιο καινοτόμες διαδρομές. Παραδοσιακά, η διδασκαλία της Ιστορίας ήταν πάντα «προσανατολισμένη σε γεγονότα/συμβάντα» και έδινε έμφαση σε σημαντικές προσωπικότητες και μάχες, προκειμένου να εμφυσήσει στους μελλοντικούς πολίτες τα προσδοκώμενα χαρακτηριστικά, όπως η πίστη στο «έθνος-κράτος». Η κύρια μέθοδος διδασκαλίας ήταν η αφήγηση/διάλεξη, είχε μεγάλη σημασία η αναζήτηση των αιτίων των ιστορικών γεγονότων και μια μορφή κατηχητικής εκπαίδευσης, μέσα από την οποία επισημαινόταν τι ήταν ηθικό να κάνουν οι μελλοντικοί πολίτες (Σμυρναίος, 2013).

Παραδοσιακά, η σχολική Ιστορία ισχυριζόταν ότι παρείχε στους μαθητές/τριες αμερόληπτες και αντικειμενικές μαρτυρίες των παρελθοντικών γεγονότων. Ωστόσο, πιο πρόσφατα, η αντικειμενικότητα μιας τέτοιας μεθόδου αμφισβητήθηκε, δίνοντας, έτσι, τη θέση της στον ιστορικό σχετικισμό. Η έμφαση μετατοπίστηκε από τις μεγάλες προσωπικότητες και τις μάχες στους κοινούς ανθρώπους και την καθημερινή ζωή. Καθώς οι στόχοι της ενίσχυσης της δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη και της διασφάλισης των

ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω της εκπαίδευσης επικράτησαν στα σχολικά προγράμματα σπουδών, η «αφηγηματική ιστορία» υποβαθμίστηκε, επειδή περιλάμβανε την προπαγάνδα, ενώ αποτύγχανε να προωθήσει την κριτική σκέψη και άλλες ιδιότητες των μελλοντικών πολιτών που θα τους καθιστούσαν δημοκρατικούς (Romm, 2004).

Αν θέλουμε να καλλιεργήσουμε τους στόχους της Εκπαίδευσης για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα μέσω της διδασκαλίας της Ιστορίας, υπάρχει επείγουσα ανάγκη χρήσης ιστορικών πηγών στη διδασκαλία και προώθησης της ενεργού συμμετοχής των μαθητών/τριών στις μαθησιακές διαδικασίες, ώστε να μην είναι απλώς παθητικοί αποδέκτες ιστορικών αφηγήσεων, αλλά να εμπλέκονται ενεργά και να «δημιουργούν οι ίδιοι την Ιστορία». Πρέπει να τοποθετήσουμε τους μαθητές/τριες στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας και να ενεργήσουμε ως διαμεσολαβητές/τριες της μάθησης, καθώς εκείνοι/ες πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη της έρευνας και της ανακάλυψης της γνώσης υπό την καθοδήγησή μας.

Συμπεράσματα

Στην προώθηση της Εκπαίδευσης για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα μέσω της διδασκαλίας της Ιστορίας, η εργασία των μαθητών/τριών με ιστορικές πηγές τους εισάγει στις πρακτικές και τη μεθοδολογία των επαγγελματιών ιστορικών (Van Hover et al., 2016), διδακτική στρατηγική η οποία –σύμφωνα με ευρήματα προηγούμενων ερευνών (Lee, 2006; Monte-Sano, 2011)– βοηθά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που σχετίζονται με την ενεργό ιδιότητα του πολίτη/συμμετοχή στα κοινά, τον σεβασμό απέναντι στην πολιτισμική πολυμορφία και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· όλα τα παραπάνω παίζουν κομβικό ρόλο στην Εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Επιπλέον, η εργασία των μαθητών/τριών με ιστορικές πηγές συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό της διδασκαλίας και στην ελευθερία της σκέψης. Έτσι, αποφεύγονται μονολιθικές απόψεις, ο δογματισμός και η κατάχρηση της Ιστορίας, κάτι που οδηγεί στην ανάπτυξη δημοκρατικών πολιτών που σέβονται όχι μόνο τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και τη διαφορετικότητα και την πολυπρισματικότητα. Τέλος, σύμφωνα με τον Monte-Sano (2016), η προώθηση της επιχειρηματολογίας για τη στήριξη των απόψεων στη σχολική τάξη, κατά τη διδασκαλία της Ιστορίας, μπορεί να προετοιμάσει επιτυχώς τους μαθητές/τριες να αναλάβουν τον ρόλο των δημοκρατικών πολιτών στο μέλλον.

Εν κατακλείδι, η διδασκαλία της Ιστορίας που επιτελείται με αναστοχαστικό τρόπο μέσα από την αξιοποίηση κατάλληλων εργαλείων και διδακτικών πρακτικών, μπορεί να συμβάλει στη δεκτικότητα απέναντι στη διαπολιτισμικότητα, τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και την Εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα παραπάνω μπορούν και πρέπει να αποτελέσουν ένα βήμα προς μια νέα προσέγγιση της Ιστορίας, η οποία θα έχει κριτικό και αξιολογικό χαρακτήρα και θα προτείνει λύσεις και πρακτικές που πολλοί/ες εκπαιδευτικοί, σήμερα, «φοβούνται να αγγίξουν».

Ειδικότερα, η διδασκαλία της Ιστορίας θα πρέπει να παρέχει στους μαθητές/τριες την ευκαιρία να ενημερωθούν για τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ανθρώπων στο πλαίσιο της ιστορικής αφήγησης που διδάσκεται στο σχολείο, καθώς η Ιστορία μπορεί και πρέπει να διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στις σύγχρονες κοινωνίες. Πρέπει να καλλιεργεί ιδανικά και αξίες, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής αλληλεγγύης, της δημοκρατίας, του σεβασμού των νόμων και της αποδοχής της πολιτισμικής πολυμορφίας. Επιπλέον, η διδασκαλία της Ιστορίας μπορεί να υποστηρίξει την ανάπτυξη «πολιτών του κόσμου»/παγκόσμιων πολιτών, οι οποίοι θα σκέφτονται κριτικά και θα χαρακτηρίζονται από διαπολιτισμικές ικανότητες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές:

- Bloch, M. (1994). *Apology for History. The Historians's Profession*. (Translation M. K. Gaganakis). Athens: Enallaktikes Publications. [In Greek]
- Carr, E. H. (2015). *What is History? Thoughts about the Theory of History and the Historian's Role*. (Translation M. A. Pappas). Athens: Patakis. [In Greek]
- Grimm, S. R. (2017). Why study History? On its epistemic benefits and its relation to the sciences. *Philosophy*, 92(3), 399–420.
- Haydn, T. (2012). History in Schools and the Problem of “The Nation.” *Education Sciences*, 2(4), 276–289.
- Hoskins B. (2014) Active Citizenship. In: Michalos A.C. (eds) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Dordrecht: Springer.
https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_16
- Johnson, M. (2016). Preface. In *Developing a Culture of Co-Operation When Teaching and Learning History* (pp. 9–10). Council of Europe. Retrieved from <https://rm.coe.int/developping-a-culture-of-cooperation/168071506a>
- Klerides, E. (2016). (Re)reading national identities in school historiographies: pedagogical implications from the case of Cyprus. *Pedagogy, Culture and Society*, 24(2), 269–283.
- Klerides, E., & Zembylas, M. (2017). Identity as immunology: history teaching in two ethnonational borders of Europe. *Compare*, 47(3), 416–433.
- Lauritzen, S. M., & Nodeland, T. S. (2017). What happened and why? Considering the role of truth and memory in peace education curricula. *Journal of Curriculum Studies*, 49(4). <https://doi.org/10.1080/00220272.2016.1278041>

- Lee, P. (2006). Approaching the concept of history education. In: G. Kokkinos & E. Nakou (ed.), *Approaching Historical Education at the Beginning of the 21st century*. Athens: Metehmio, 37–71. [In Greek]
- Λεοντσίνης, Γ. Ν. (2007). *Πολυπολιτισμικότητα και Σχολική Ιστορία*. Αθήνα: Ατραπός.
- Monte-Sano, C. (2011). Learning to open up history for students: Preservice teachers' emerging pedagogical content knowledge. *Journal of Teacher Education*, 62(3), 260–272.
- Monte-Sano, C. (2016). Argumentation in History classrooms: A key path to understanding the discipline and preparing citizens. *Theory into Practice*, 55(4), 311–319.
- Mutluer, C. (2013). The place of History lessons in global citizenship education: The views of the teacher. *Turkish Studies*, 8(2), 189–200. Retrieved from <https://doaj.org/article/cac66ed2796249909658e90ee741c9b8>
- Nordgren, K. (2016). How to Do Things With History: Use of History as a Link Between Historical Consciousness and Historical Culture. *Theory and Research in Social Education*, 44(4), 479–504.
- Nordgren, K. (2017). Powerful knowledge, intercultural learning and history education. *Journal of Curriculum Studies*, 49(5), 663–682.
- Poulsen, J. (2013). What about Global History? Dilemmas in the Selection of Content in the School Subject History. *Education Sciences*, 3(4), 403–420.
- Romm, J. (2004). *Herodotus. The Historian and His Work*. (translation M. P. Polycarpou). Athens: Tipothito. [In Greek]
- Σαλβαράς, Ι. (1996). *Διδακτικοί Στόχοι*. Αθήνα: Γεννάδειος Σχολή.
- Σμυρναίος, Α. (2013). «Ιστορίας Μάθησις»: Ζητήματα Φιλοσοφίας και Διδασκαλίας της Ιστορίας. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.

- Σολωμού, Α., Χατζησωτηρίου, Χ. & Αντωνίου, Μ. (2019). Σύγχρονες τάσεις στη διδασκαλία της Ιστορίας: Αναπτύσσοντας τη διαπολιτισμική συνείδηση. In: Α. Σολωμού & Χ. Χατζησωτηρίου (Επιμ.) *Βελτιώνοντας το Σχολείο και τη Διδασκαλία σε Συνθήκες Πολιτισμικού Πλουραλισμού*. Ζεφύρι: Εκδόσεις Διάδραση.
- Van Hover, S., Hicks, D., & Dack, H. (2016). From Source to Evidence? Teachers' Use of Historical Sources in Their Classrooms. *The Social Studies*, 107(6), 209–217.
- VV.AA. (2016). *Developing a Culture of Co-Operation When Teaching and Learning History*. Council of Europe. Retrieved from <https://rm.coe.int/developping-a-culture-of-cooperation/168071506a>
- Yogev, E. (2013). On the need to strengthen political-critical thinking in history education. *International Review of Education*, 59(5), 627–645.

